

Lausunto oikeusministeriön asettaman Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus - työryhmän mietintöön ((diarinumero: VN/10364/2022))

Oikeusministeriön asettaman Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus -työryhmän tehtävänä oli laatia kuvaus sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytilasta ja esittää vaihtoehdot sosiaaliturvaetuuksiin liittyvän ulosmittausjärjestelmän uudistamiseksi.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua työryhmän mietinnöstä.

Työryhmän ehdotus tiivistettynä

1. Työryhmä ehdottaa muutoksia sosiaaliturvaetuslajien tulosmitattavuuteen.

Sosiaaliturvaetuslajien vaikutusta ulosmitattavuuteen vähennetään siten, että ulosmittauskiellosta säädettäisiin vain niiden etuuksien osalta, jotka myönnetään eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Muiden etuuksien ulosmitattavuus määräytyisi ainoastaan sillä perusteella, ylittääkö etuuden määrä suojaosuuden määrän.

Käytännössä työryhmän esitys eri etuuksiin liittyen tarkoittaa (ks. muistion sivut 45–46 ja liite 1), että tulopohjaan kuuluvat ulosmittauskelvottomat erät siirtyisivät ulosmittauskelpoisiksi. Tällöin tulopohja ja lopullinen ulosmittaus määrittyisivät pelkästään tulopohjaan kuuluvien ulosmittauskelpoisten erien mukaan. Muutoksen tavoitteena on yksinkertaistaa järjestelmää ja pyrkiä kohtelemaan erilaisia velallisia yhdenvertaisemmin. Muutos tiukentaisi ulosottoa osalle velallisia.

2. Työryhmä ehdottaa muutoksia ulosmittauksen laskentasääntöihin.

Ulosmittauksen laskentasäännöt uudistetaan kokonaisuutena mietinnössä hahmotellun mallin mukaisesti. Ehdotettujen laskentasääntöjen yksityiskohdat on tarkoitus tarkentaa hankkeen seuraavassa vaiheessa tehtävän vaikutusarvioinnin pohjalta. Tarkempaa arviointia vaativia seikkoja ovat muun muassa suojaosuuden euromäärä, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamisen tapa ja euromäärä sekä ulosmittausprosentit eri tulotasoilla.

Työryhmä esittää kaksi eri vaihtoehtoa ulosmittauksen laskentasääntöjen uudistamista varten:

Vaihtoehto 1.

Velallisen nettotuloista vähennetään suojaosuus ja jäljellejääneistä tuloista ulosmitataan

- 60 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat enintään 1 000 euroa kuukaudessa
- 70 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat yli 1 000 euroa ja enintään 3 000 euroa kuukaudessa
- 80 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat yli 3 000 euroa kuukaudessa.

Vaihtoehto 2.

Sama kuin edellä, mutta elätettävien osalta tehtäisiin vähennys lopuksi ulosmitattavasta määrästä. Vaihtoehdossa 1. lasketaan suojaosuus ja siihen lisätään vähennys elätettävine mukaan nykyisen menettelyn mukaisesti.

Perusteluna ehdotetulle, korkeiden rajausmittausasteiden taulukolle on se, että ulosmitattu kokonaissumma pysyisi suunnilleen aiemmalla tasolla, vaikka suojaosuus nousee 1000 euroon.

Selvityksessä pohditaan myös automaattisesti myönnettävien vapaakuukausien poistamista, yksityishenkilön velkajärjestelyn kehittämistä, sekä sitä että puolisoa ei enää luettaisi elätettäväksi suojaosuuslaskelmassa lasten tapaan. Työryhmän selvityksen mukaan automaattisesti myönnettävien vapaakuukausien poisto yksinkertaistaisi järjestelmää, mutta samalla nostaisi suojaosuuden tasoa osalle henkilöitä. Velkajärjestelyn osalta niissä tilanteissa, joissa velallisen tuloista tehtävät ulosottopidätykset kohdentuvat kokonaan tai pääasiassa koroille, olisi työryhmän mukaan aiheellista selvittää mahdollisuudet yksityishenkilön velkajärjestelyyn tai velkojen järjestelyyn muulla tavalla. Puolison poisto elatuksen varassa olevista noudattaisi taas työryhmän mukaan yleistä sosiaaliturvaetuksien linjaa, jossa kytkentää puolison tuloihin ja elatusvelvollisuuteen on monilta osin peruttu.

Työryhmän ehdotuksista

Suosittelimme nykyisen järjestelmän huomattavaa yksinkertaistamista. Ulosottojärjestelmän tulisi olla huomattavasti nykyistä yksinkertaisempi ja suunniteltu nimenomaan ottaen huomioon asiakkaan mahdollisesti vaikea elämäntilanne. Mietinnössä tartutaankin ainakin kolmeen keskeiseen tapaan, jolla järjestelmää voitaisiin yksinkertaistaa. 1) Etuustyyppien selkeämpi lajittelu ulosmitattaviin ja ei-ulosmitattaviin. 2) Maksutaulukon selkeytys. 3) Automaattisesti myönnettävien vapaakuukausien poisto. Pidämme näitä ajatuksia suositeltavina.

Tulojen ulosmittauksen profiilista (progressiivisuudesta) emme voi kuitenkaan sanoa tämänhetkisen tiedon valossa mitään varmaa. Emme tiedä kuinka työn tarjonnan joustot eroavat eri tulotasoilla, ja mikä tärkeintä, emme tiedä kuinka muutokset voivat vaikuttaa pienituloisten lainakustannuksiin tai lainan saantiin. Arvioimme, että edellä mainituista seikoista huolimatta, on kuitenkin perusteltua selkeyttää maksuprofiilia nykyisestä työryhmän esitetyn vaihtoehdon 1 mukaisesti.

Näemme mietinnön mukaisesti, että on perusteltua poistaa kytkentä puolison tulojen ja elatusvelvollisuuden väliltä. Elatuksen varassa olevat lapset tulisi taas huomioida niin, että kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää, kuten jo menetellään nykyisellään. On myös perusteltua poistaa automaattisesti myönnettävät vapaakuukaudet. Kaikki nämä muutokset selkeyttävät ulosottojärjestelmää.

Pitkän tähtäimen kehitysnäkymä

Ulosottojärjestelmää tulisi kehittää tulevaisuudessa rohkeasti, jotta ulosmittaus voisi tapahtua automaattisesti ja suoraan tulorekisterin tietojen pohjalta. Tällä tavoin voitaisiin tavoitella säästöä huomattavassa määrää henkilötyövuosia. Lisäksi työnantajan toteuttama tulojen ulosmittaaminen mahdollisesti leimaa negatiivisella tavalla työntekijää. Automatisoitu järjestelmä, joka ohittaa työnantajan, poistaisi tällaisen turhan leimautumisen mahdollisuuden.

Helsingissä 28. päivänä kesäkuuta 2023

Hannu Karhunen
tutkimusohjaaja
Labore

Ohto Kanninen
johtava tutkija
Labore

